

СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО ЗАЛУЧЕННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

У статті проаналізовано сучасний стан впровадження нематеріальних активів у різних країнах світу. Висвітлено тенденції розвитку і співвідношення матеріальних і нематеріальних складових. Представлено практику управління і використання нематеріальних активів в Україні та в світі.

The current status of intangible assets in the world economy is analyzed. The article deals with trends of value tangible and intangible components. Management practices and use of intangible assets in Ukraine and in the world are presented.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасні підприємства в умовах існування та реалізації своєї господарської діяльності стикаються з пред'явленням нових, особливих вимог до роботи та функціонування. Істотно новий соціальний напрямок і характер суспільства можна спостерігати сьогодні в повсякденному житті: інновації, наукові розробки стають основними рушійними факторами економічного зростання, а людський капітал, рівень освіченості і професіоналізм працівника стають цінними і унікальними конкурентними перевагами підприємства перед іншими гравцями ринку. Саме люди мають здатність створювати на підприємстві вартість. Звідси впливає домінування таких ресурсів, як інформація та знання. Ці види ресурсів знайшли своє втілення у терміні «нематеріальні активи», що являє собою, попри інші синонімічні дефініції, широкий аспект включених до нього складових.

На сьогоднішній день спостерігається кульмінаційний етап зростання, використання і прояву не аби якого інтересу до нематеріальностей. Авжеж нематеріальності, як такі, з'явилися набагато раніше ніж у проміжок часу з якого почалося їх активне вивчення. Ще на початку розвитку цивілізації, коли ідеї використовувалися у домашніх господарствах, майстернях та на обробляючих полях були вже створені нематеріальності.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Такі учені як: Н. Бонтіс, Т. Стюарт, Й. Руус, С. Пайк, Л. Фернстрем, Л. Едвінссон, М. Мелон, П. Салліван передбачають, що конкурентні переваги залежать від того, наскільки ефективно фірма буде, обмінює, використовує і зберігає знання і інтелектуальний потенціал, якими вона володіє. Теоретичні і практичні питання стосовно інтелектуального капіталу і нематеріальних активів було висвітлено в працях таких учених як: Ю. Даум, Б. Лев, А. М. Козирев, Е. Майо, Г. Ахонін, Т. Хассі та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значні напрацювання вітчизняних і зарубіжних науковців у сфері нематеріальностей залишається невирішеними питання щодо виокремлення складових, оцінки і визначення ефективності використання нематеріальних активів.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати сучасний стан нематеріальних складових світової і вітчизняної економіки та представити найуспішніші практики з державного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначає Організація економічного співробітництва та розвитку [1] в багатьох країнах інвестиції в нематеріальні активи перевищують зростання в більш традиційний вид капіталу, а саме машини, обладнання та будівлі. Наявні дані з низки країн показують їх стрімке зростання. У Великобританії

інвестиції у нематеріальні активи збільшилися більш ніж у 2 рази в долі сектору ринку валової доданої вартості в період між 1970 і 2004 роками. Останні дослідження показують щорічні внески інвестицій у нематеріальні активи в Сполучених Штатах в сумі від 800 млрд. і 1 трильйона доларів США.

У 2009 році вже більш ніж половина вартості бізнес-одиниць у США складала нематеріальності. Серед лідерів також опинилися Китай і Вела Британія (рис. 1).

Рис. 1. Співвідношення кількості матеріальних і нематеріальних активів серед країн-лідерів (складено автором за матеріалами [2])

Позитивна тенденція щодо залучення нематеріальних активів у вартість підприємств простежується протягом багатьох років. На рис. 2. бачемо, як змінюється відсотковий еквівалент переваги одного активу над іншим.

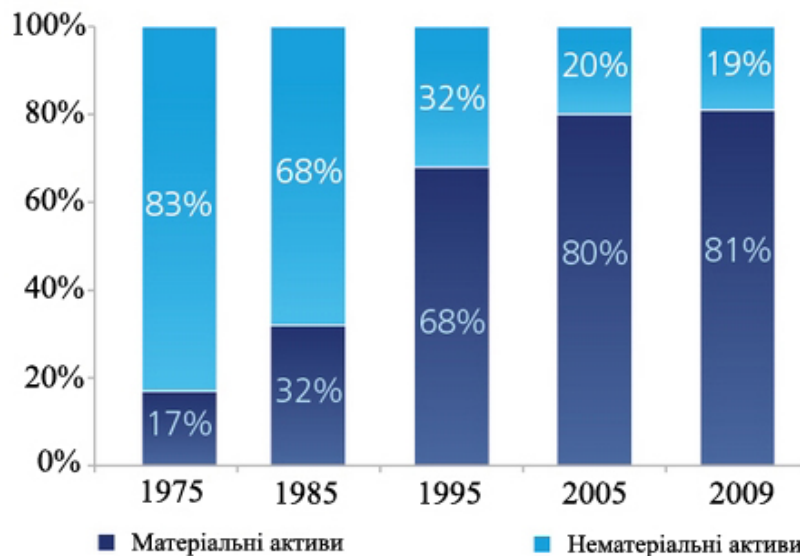

Рис. 2. Світове співвідношення матеріальних і нематеріальних активів за 1975–2009 рр. (складено автором за матеріалами [3])

Не аби яким поштовхом у цій справі є підтримка держави і відсутність бар'єрів у законодавчій частині. Данія була першою країною яка перейняла ініціативу і зобов'язала компанії з 2002 року розкривати ситуацію щодо інтелектуального капіталу на додаток до традиційної фінансової звітності. Концепція була заснована на досвіді кількох датських і шведських компаній, які діяли в якості піонерів такої звітності. Однією з таких компаній, що перша представила цей звіт була шведська фінансова служба Skandia, під керівництвом Л. Едвінссона [4, с.17]. На рис. 3 представлено перелік найдорожчих брендів за вартістю на ринку, а також співвідношення вартості матеріальних і нематеріальних активів.

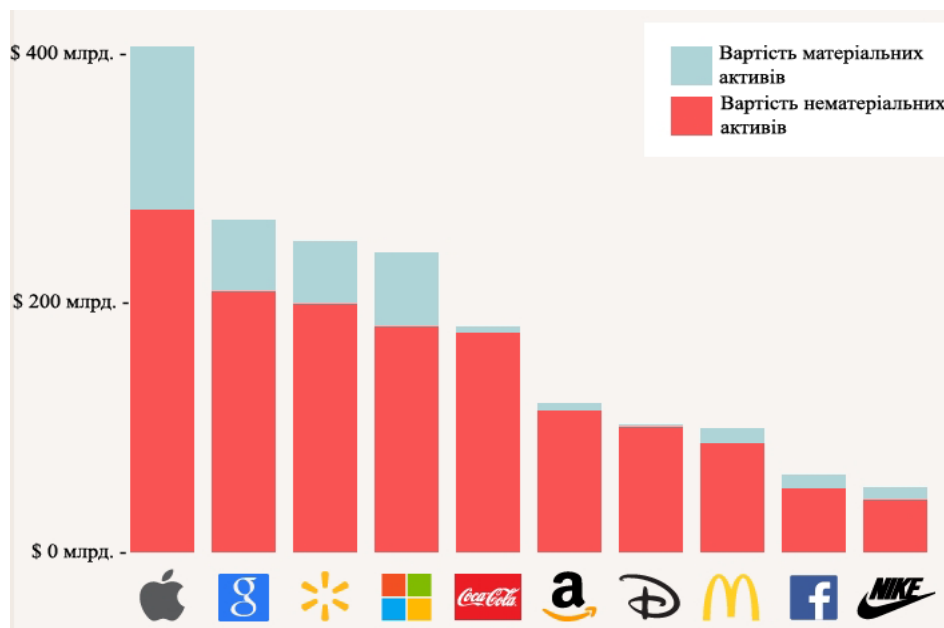

Рис.3. Ринкова вартість Топ 10 Брендів у 2013 році [3]

У свою чергу, український тижневик Фокус у 2012 році опублікував перелік найдорожчих українських брендів. Серед лідерів опинилися: курятина «Наша Ряба» із зазначеним прибутком у 2011 році – 5,1 млрд. грн.; кондитерські вироби «Roshen» – 4,54 млрд. грн.; пиво «Чернігівське» – 4,265 млрд. грн. [5].

За іншим рейтингом – «УкрБренд» Top Ukrainian Brands опинилися: вода «Моршинська» – 411 млн. дол.; пиво «Оболонь» – 384 млн. дол.; соки «Сандора» – 226 млн. дол. [6].

Варто відмітити, що кількість нематеріальних активів, що враховуються на балансі підприємств-лідерів різниться. Так, на балансі компанії-виробника продукції «Наша Ряба» – ПАТ «Миронівський хлібопродукт» – 196 млн. грн. нематеріальних активів, з яких більшість зосереджена серед прав користування природними ресурсами, гудвілом та іншими нематеріальними активами [7].

ПАТ «Моршинський завод мінеральних вод «Оскар» нараховує 69 млн. грн. нематеріальних активів, з яких більшість це – права на об'єкти промислової властивості, далі – права користування природними ресурсами; авторське право та суміжні з ним права [7].

Тож, можемо спостерігати ситуацію, що лідери за різних рейтингів мають різну кількість нематеріальних активів. Постає питання, чому така неоднорідна статистика? По-перше варто врахувати несхожі методики оцінки низки підприємств, що потрапили в обидва рейтинги. Оцінка проводилась за дохідністю, за доступністю до споживачів, за іншою методикою: за статистичними показниками потенційної вартості брендів, та динаміки зміни цих показників, за загальним інвестиційним і конкурентним рівнями. По-друге ринкова вартість відрізняється від балансової то ж, вартість гудвілу для кожного підприємства індивідуальна, що залежить від особливих і характерних рис менеджменту з боку керівництва і неповторних конкурентних переваг прихованих активів, зокрема таких як людські ресурси.

Необхідно зазначити, що для всебічного залучення нематеріальностей у виробничий процес і використання сприятливого ефекту від їх використання, повинна йти ініціатива саме від держави. Наприклад у США у 2013 році інвестиції у нематеріальні активи склали 258 млрд. дол., а у 2014 році заплановано інвестувати понад 284 млрд. дол. В табл. 1. представлено сума інвестицій у нематеріальні активи за їх структурним складом.

Інвестиції Сполучених Штатів у нематеріальності у 2012–2104 рр., млрд. дол.
(складено автором за матеріалами [8])

Федеральні інвестиції у нематеріальності, млрд. дол.	2012	2013	2014 Прогноз
Людський капітал (ноу-хау)			
Освіта і навчання:			
гранти державного і місцевого значення	63,9	62,3	76,2
прямі федеральні витрати	33,0	29,8	44,6
навчання урядового персоналу (військові)	11,4	11,4	11,0
Соціальний капітал (Спілки і Мережі)			
Технічна допомога і організаційний потенціал:			
Співтовариства	0,7	0,6	0,8
Компанії	0,3	0,3	0,4
Бренди і маркетингова репутація:			
стимулювання експорту	0,8	0,9	1,0
безпека харчових продуктів, безпека лікарських засобів	4,6	5,0	5,6
Загальні інвестиції у нематеріальності	261,4	258,2	284,4
Не захищені	174,9	171,8	201,8

Проте, ситуація в Україні на фоні світових прагнень у збільшенні частки нематеріальних активів у загальній сумі капіталу підприємства і країни загалом залишається невтішною. На сьогодні спостерігається тотальна недооцінка нематеріальних активів вітчизняними підприємствами. Частка в структурі капітальних інвестицій за видами активів не перевищує і 4%. На рис. 4 зображено обсяг капітальних інвестицій у нематеріальні активи в Україні за період 2002–2012 рр.

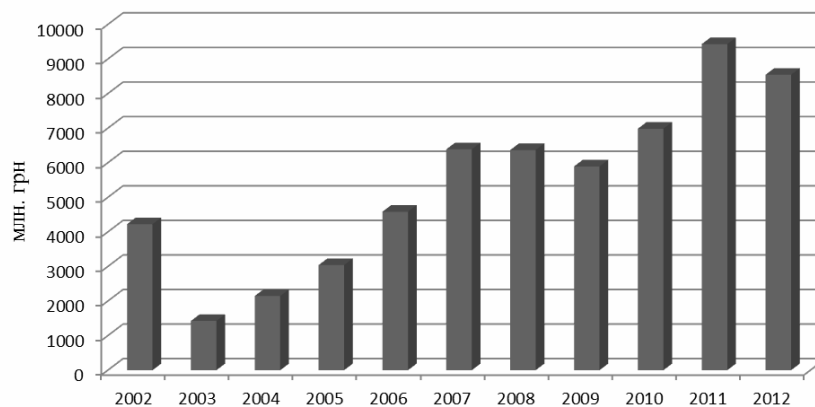

Рис. 4. Обсяги капітальних інвестицій у нематеріальні активи в Україні
(складено автором за матеріалами [9])

Україні необхідно більш впливова і однозначна політика щодо нематеріальностей. Повинні бути застосовані конкретні дії з інвестування, правової охорони, співпраці з фахівцями і науковими закладами та інші цілісні управлінські рішення. Є можливість і потреба перейняти досвід у інших країн, наприклад, таких як: Великобританія, Франція, США.

У Великобританії Відомство з інтелектуальної власності представляє свої поради державним органам. Пропозиції відносяться до кращого управління нематеріальними активами та здійснюється через так звану Мережу нематеріальних активів (Intangible Assets Network.). Ця організація, поміж усього, має свій веб-сайт, де кожен може ознайомитися з роботою Мережі або прийняти участь у цій роботі. Співпраця здійснюється із підприємствами за допомогою представлення додаткової інформації з особливостей керування нематеріальними активами і

створювання вартості від їх використання, а також оцінки ризиків на підприємстві, у випадку неефективного управління нематеріальними активами [8; 10].

Найбільш прогресивною системою державного управління нематеріальними активами представлена єдиною у своєму роді французьким Агентством нематеріальних активів держави (Agence du patrimoine immatériel de l'Etat (APIE)). Спеціалізація агентства направлена на валоризацію (заходів, щодо переоцінки) нематеріальних активів країни. APIE належить вирішити головні три завдання: навчитися отримувати велику економічну вигоду з нематеріальних активів; використовувати їх валоризацію для модернізації роботи державних структур; знизити ризик розкрадання грошових коштів. Тобто, APIE діє як внутрішній консультативний орган, що допомагає установам французького уряду генерувати віддачу від нематеріальних активів. Це включає в себе ліцензування державного сектора ноу-хау і товарних знаків, також просуванням ноу-хау і знаменитих брендів. Так, наприклад, Лувр уклав договір з ОАЕ на 30 років, продавши право використовувати свою назву за 400 мільйонів євро. Дохід, також, генерується від комерційного використання національних будівель і пам'яток в якості знімальних майданчиків для фільмів або для проведення різноманітних заходів. Наприклад, у великому залі Міністерства закордонних та європейських справ дозволили проводити приватні вечірки, плата за які складе від 50 тис. до 70 тис. євро. У палаці Фарнезе в Римі, де розташовується французьке посольство зйомки фільму обійдуться у 100 тис. євро. На рекламних щитах у Домі Франції в Берліні вдалося заробити близько 700 тис. євро. Інший напрямок діяльності Агентства нематеріальних активів – це валоризація численних текстів доповідей, наукових статей, комп'ютерних програм, фотографій та статистичних даних, здатних приносити економічну вигоду. Зміст цих дій полягає в створенні єдиного порталу, що надає вільний доступ до величезного обсягу даних та отриманні доходу від комерційного використання ресурсів цього порталу [8; 11].

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, ключовим моментом слугує саме політика держави по відношенню до нематеріальностей, якими володіє суспільство. Результатом таких заходів буде краще розуміння наявних нематеріальних активів у країні і на окремих підприємствах, а також побудова кращої системи всебічного управління. В умовах сьогодення Україна вкрай потребує якісну та ефективну політику з боку держави, а також більшої уваги підприємств щодо залучення нематеріальностей у свою виробничу діяльність.

Список використаної літератури

1. New sources of growth: intangible assets [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.oecd.org/sti/inno/46349020.pdf>.
2. Why you should manage your intangible assets [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.myassettag.com/business-assets>.
3. Disclosure of long-term business value [Electronic resource]. – Mode of access: <http://dupress.com/articles/disclosure-of-long-term-business-value>.
4. Baruch L. Intangibles: management, measurement, and reporting / Baruch Lev. – Washington, D.C., 2001. – 201 p.
5. Названо найдорожчі українські бренди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.korrespondent.net/business/mmedia_and_adv/1395054-nazvano-najdorozhchi-ukrayinski-brendi.
6. Ukrainian Brand 2013 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.slideshare.net/melnikpavel/ukrbrand-2013-top-100-ukrainian-brands>.
7. Агентство SMIDA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://smida.gov.ua>.
8. Federal government budget and intangibles [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.athenaalliance.org/weblog/archives/2013/04/federal-government-budget-and-intangibles.html>.
9. Капітальні інвестиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Intangible Assets Network [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ipo.gov.uk/ian.htm>.
11. Ambassade de France en Russie [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ambafrance-ru.org>.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2014.